

מבעל דף היומי בעיון

סיכום גפ"ת, רא"ש, רמב"ם, רי"ף, ר"ן, טור ב"י שו"ע מ"א ט"ז ומשנ"ב על הדף

כולל ומכון ראש פינה:

כולל יום שלם ללימוד כל הש"ס וד' חלקי השו"ע בעיון במשך 17 שנה | כולל יום שלם ללימוד דף היומי בעיון | כולל יום שלם ללימוד אבן העזר בעיון | פרוייקט "אבן ברורה", והוא כעין משנה ברורה על אבן העזר | כולל ערב שלוש שעות ללימוד דף היומי בעיון | כולל ערב שעתיים ליבו הפץ | כולל שישי שבת | רשת שיעורי תורה ללימוד דף היומי במלגה מכובדת למגידי שיעורים | 30 ספרי עזר על שלחן ערוך אבן העזר | ספרי "השינון" על ד' חלקי השו"ע, לדיעת ד' חלקי השו"ע בלימוד עמוד יומי, בהמצאת גדולי ישראל מכל העדות וההוגים | מבחנים ארציים לאברכים ובחורים במלגה על דף היומי בעיון | סיכומים יומיים של דף היומי בעיון בעברית, אנגלית, ספרדית וצרפתית | קמחא דפסחא | עזרה וסיוע לנוקדים ואברכים עמלי תורה

כ"ה השוון-ב' כסליו תשפ"ו

העלון מוקדש לעילוי נשמת: הרה"צ רבי שמואל מרדכי בן סול שולמית זצ"ל ומרת הדרה בת שמוחה ע"ה ת.ג.צ.ב.ה

מסכת זבחים ט"ג-ס"ט

בס"ד שבוע פרשת תולדות

העלון מוקדש לעילוי נשמת: ר' אליהו בן חנה ז"ל ומרת אסתר בת מרים ע"ה ת.ג.צ.ב.ה

דף ס"ג ע"א

ושלשה דברים היתה אותה קרן משמשת מלמטה ושלשה מלמעלה, מלמטה הטאת העוף, והגשות, ושירי הדם; ומלמעלן ניסוך היין והמים, ועולת העוף כשהיא רבה במזרח.

וברמב"ם [הלכות מעשה הקרבנות פרק ז' הלכה י']. שלשה דברים היתה קרן דרומית מערבית משמשת למעלה ושלשה למטה, מלמטה הטאת העוף והגשת המנחות ושירי הדם של עולות והטאות הנאכלות ואשמות ושלמים ששופכין עליה, והשלשה של מעלה ניסוך המים שמנסכין בחג וניסוך היין של נסכים ועולת העוף בזמן שהיא רבה, ואם אין קרן דרומית מזרחית מכילה אותה נפנין לקרן דרומית מערבית ועושין אותה שם. ע"כ. והוא פשוט, כלשון המשנה, וכדאיאתא להדיא בגמרא סוכה [מ"ה ע"א] עלה בכבש ופנה לשמאלו שני ספלים של כסף היו שם רבי יהודה אומר של סיד היו אלא שהיו מושחרין פניהם מפני היין ומנוקבים וכו', אולם הרמב"ם שם [פ"ב ה"א] כתב, היין והסולת שמביאין עם הקרבן הם הנקראין נסכים והסולת לבדה נקראת מנחת נסכים וכו' ויתנסך היין על המזבח, ואין נותנין אותו על האש אלא מגביה ידו ויוצק על היסוד והוא יורד לשיתין. וכתב הראב"ד, ויוצק על היסוד, א"א זה שיבוש שלא היה יוצק על היסוד אלא בספל של יין שהיה בקרן מערבית דרומית עם ספל של מים של ניסוך המים בחג. ע"כ. והוא כמובן פלא גדול.

הניסוך הוא על היסוד, ששם היו הנקבים היורדים לשיתין, ורק בחג היו מנסכים בראש המזבח לתוך הספלים הנ"ל. ולפי זה משנתנו מדברת גם כן רק בחג, והוא פלא, דכמו שכתוב במשנה לענין עולת העוף שהיו עושים אותה בקרן זו כשהיתה רבה במזרח, היו לו לומר ניסוך היין והמים בחג, ואולי יש ליישב דהואיל והזכיר את ניסוך המים שהוא אך ורק בחג, לכן מובן שגם ניסוך היין היה בחג. אמנם תינח במשנתנו שיש לתרץ כך, אבל לשון הרנב"ם עצמו מורה לא כן, דכתב כמו שהבאנו לעיל, והשלשה של מעלה ניסוך המים שמנסכין בחג וניסוך היין של נסכים, הרי שהזכיר להדיא את ניסוך המים לחוד לענן החג, ואם גם ניסוך היין היה משתנה, זה העיקר שהיה לו לומר.

ובעל כרחנו נצטרך לומר שהרמב"ם לא התכוין לומר שמנסך על היסוד, אלא לקרן שתחתיה היסוד, שזה עיקר ענין של קרן זו שהיא מעל היסוד ששם השיתין, ועיקר בא לומר שהנסכים אינם באים לאש, וסמך על מה שכתב להדיא במקומות אחרים, ובעיקר בהלכות ניסוך המים בחג שהבאנו לעיל ששם כתב וז"ל, ובקרן דרומית מערבית היה מנסך למעלה מחצי המזבח והכל יורד לשיתין כמו שביארנו, וכו', עלה לכבש ופנה לשמאלו ונותן המים מן הצלוחית לתוך הספל שהיה שם, ושני ספלים של כסף היו שם, מערבי היה בו המים, ומזרחי היה בו היין של נסך, והיו מנוקבין כמין שני חוטמין דקין, ושל מים היה נקב שלו דק משל יין כדי שיכלה המים עם היין כאחד. ע"כ.

ובענין ניסוך היין והמים בחג כתב [הלכות תמידין ומוספין פרק י' הלכה ז']. ובקרן דרומית מערבית היה מנסך למעלה מחצי המזבח והכל יורד לשיתין כמו שביארנו וכו'.

והכסף משנה רצה לחדש חידוש גדול שבאמת מקום

והנה לא נתבאר אם מקום זה של ניסוך היין מעכב, דרש"י כתב וז"ל, ניסוך המים והיין, ששם היו שיתין ואי אפשר לנסך כי אם שם. ע"כ. ולכאורה כוונתו דרק שם אפשר לנסך, וזה מה שכתב ואי אפשר לנסך כי אם שם,

כולל ומכון ראש פינה:

אמנם לאידך גיסא תלה הכל בשיתין, ואם כן העיקר שיגיע לשיתין, יהיה הניסוך בכל מקום שיהיה. וכן משמע מלשון הרמב"ם שהבאנו בהלכות הנ"ל, שהעיקר הוא השיתין, ואם כן אף אם לא ניסך שלא במקום הנ"ל ובאו המים או היין לשיתין, יצא. וכן כתב הרדב"ז [פ"ב ה"א].

דף ס"ג ע"ב

מה חטאת טעונה צפון, אף מנחה טעונה צפון.

כתב רש"י, יודע אני שגירסא זו שיבוש שהרי לא חטאת העוף ולא מנחה טעונה צפון וכו'. ודחה את הסברא לחלק בין מנחת חוטא לשאר מנחות, עיי"ש. וסיים, וגירסא אחרינא גרסינן בה ואיני יודע אמיתה ונראה בעיני מה חטאת פסולה שלא לשמה אף מנחה פסולה שלא לשמה. ע"כ.

ובשיטה מקובצת הביא דברי ריב"א דקיים גירסת הספרים דלפנינו, וביאר דילפינן דבעינן קידוש כלי לקומץ בצפון, ואפשר דהכונה היאך ורק למנחת חוטא.

ובתוספות הביאו את שיטת רבינו חיים, דכתב לגרום מה חטאת העוף טעונה יסוד, אף מנחה טעונה הגשה כנגד היסוד. ועוד הביאו את דברי רבינו תם שגרס דהלימוד הוא לענין דעבודת המנחה טעונה ימין. ועל כל שיטות אלו יש קושיות רבות ויישובים רבים באחרונים, ואין כאן המקום להאריך, קחנו מן האחרונים.

ומה מנחה בקרן מערבית דרומית, אף חטאת בקרן מערבית דרומית.

וכתב רש"י ומה מנחה טעונה הגשה בקרן מערבית דרומית אף חטאת העוף עבודתה בקרן מערבית דרומית והזאת דמה היא עיקר עבודתה. ע"כ. ולקמן ד"ה בכל מקום כתב, דכי ילפינן למטה בחטאת העוף בהזאה הוא דילפינן לקמן בשמעתין והזה מדם החטאת על קיר ואמר מר זה קיר התחתון וקרן מערבית דרומית נמי בהזאה הוא דילפינן דהא מהגשה דמנחה יליף והגשתה למזבח הוא דילפינן דומיא דהגשה במנחה ומליקה לאו במזבח אלא הזאה ומיצוי. ע"כ. ויש לומר ששני הטעמים משלימים זה את זה, דאם היינו אומרים רק את הסברא דההזאה היא עיקר העבודה אפשר היה להבין דממילא גם המליקה בכלל, אבל מהלימוד השני שכתב רש"י מבואר דלא יליף אלא לענין דבר שהוא בגוף המזבח.

והנה לענין מליקה אם קבוע לה מקום, אמרו בגמרא להדיא מלקה בכל מקום במזבח כשירה, מיצה דמה בכ"מ במזבח כשירה, משמע דאין למליקה מקום מסויים במזבח. אבל הרמב"ם [הלכות מעשה הקרבנות פרק ז' ה"ז] כתב, חטאת העוף כיצד היתה נעשית, מולק אותה בקרן דרומית מערבית כמו שביארנו וכו' ומזה מדמה

על קיר המזבח למטה מאמצעו, ושירי הדם מתמצים על היסוד שנאמר והנשאר בדם ימצה על יסוד המזבח מכלל שהנתנה על קיר שהשירין שלו מתמצין אל יסוד וזהו קיר התחתון. [הלכה ט'] וכל מקום מן המזבח כשר למליקה, ובלבד שיזה דמה למטה מאמצע המזבח, ואם הזה בכל מקום כשירה, והוא שיתן למטה מעט מדם הנפש. ע"כ. משמע דלכתחילה צריך למלוק בקרן דרומית מערבית, אבל בדיעבד בכל מקום כשירה.

ואפשר לומר בזה שני דרכים, דאין זה מעיקר דין המליקה, אלא כיון שצריך להזות את הדם שם, צריך אף למלוק שם כדי שלא ילך הדם לאיבוד. ואפשר לומר דהרמב"ם למד דהוא דין תורה דשם הוא מקומה, ומכל מקום אינו לעיכובא. ולפי זה יתכן לומר שדין מליקה ודין ההזאה אחד הוא, ומה שאמרה הגמרא דבכל המזבח כשירה אבל זהו מקומה, קאי על כל עבודות החטאת, ולפסי זה בהכרח לומר שאם שינה מקום ההזאה ולא עשאו בקרן דרומית מערבית יהיה כשר. וכן משמע מלשון הרמב"ם בפירוש המשניות שכתב, חטאת העוף היתה עשויה על קרן דרומית מזרחית כו', ההגשות ר"ל המנחה לפי שנאמר בה הקרב אותה בני אהרן לפני ה' אל פני המזבח, ואין נכון להיות פני המזבח לפני ה' אלא בקרן מערבית דרומית וכו' ולפיכך סיימנו מצות חטאת העוף באותו קרן. ע"כ. הרי שלא חילק בין הזאה למליקה, ולא פירש בדבריו מה שאמרה הגמרא דכל מקום כשר למליקה אבל זה מקומה להזאה, אמנם צ"ע דהוא נגד הגמרא, דלפי הרמב"ם היה יכול לומר בגמרא דהכל קאי על המליקה, דכל מקום כשר למליקה רק זהו היה מקומה, ולמה צריך לומר שזה מדבר במליקה וזה בהזאה.

ולרש"י שחילק בין מליקה להזאה יש לדון אם שינה ולא הזה על קרן דרומית מערבית האם כשר, ויתכן שבאמת פסול, שלכאורה לשיטת רש"י קבע להזאה מקום, ודעת השפת אמת שבדיעבד כשר, וסברתו, דמקור הדין שצריך ליתן על קרן דרומית מערבית הוא מהגשת המנחה, והיא עצמה אינה מעכבת. וכן משמע בגמרא דז"ל, מאי קאמר ה"ק מלקה בכל מקום במזבח כשירה, מיצה דמה בכ"מ במזבח כשירה, שאם היזה ולא מיצה כשירה, ובלבד שיתן מחוט הסיקרא ולמטה מדם הנפש. הרי שלא כתב אלא דיתן מחוט הסיקרא ולמטה, ולא הזכיר קרן דרומית מערבית.

בכל מקום היתה כשירה למליקה, אלא זה היה מקומה להזאתה. תנינא להא דת"ר מלקה בכל מקום במזבח כשירה.

מלשון זו משמע דאף שלא קבע מקום למליקה, מכל מקום צריך להיות במזבח. וכן לשון הרמב"ם [מעשה הקרבנות פרק ז' הלכה ט'] וכל מקום מן המזבח כשר למליקה, ובלבד שיזה דמה למטה מאמצע המזבח וכו'.

דף ס"ד ע"א

שאם היזה ולא מיצה כשירה.

ובאמת היא מחלוקת במסכת מעילה, האם מיצוי מעכב או לא, והרמב"ם [הלכות מעשה הקרבנות פרק ז' הלכה ז'] כתב להלכה, ומצוי דם הטאת העוף מעכב, ואין למזבח בה אלא דמה והשאר נאכל לזכרי כהונה כבשר הטאת הבהמה. ע"כ. אמנם הראב"ד [בקינין שם] פסק שאינו מעכב, ורש"י [ד"ה בכל מקום כשירה] כתב, כדמפרש טעמא דמיצוי בחטאת לאו עבודה היא ליפסל בשינוי, שאפילו עקר המיצוי לגמרי שהזה ולא מיצה כשירה כדאמרן באיזהו מקומן והנשאר ימצה שאינו נשאר לא ימצה, אלמא איכא דסבירא דלא מעכב ומהאי קרא. ע"כ. מלשון זה שכתב דאיכא דסבירא ליה משמע דאין כן ההלכה הרווחת.

מדם הנפש.

הראב"ד בפירושו למסכת קינים [פ"א מ"א, ובגמרא הוא בסוף דף כ"ב ע"א ובראש ע"ב] פירש דבא לאפוקי את דם הראש, דנחשב דם האברים ולא דם הנפש. והרז"ה שם כתב דמה שאמר דם הנפש בא למעט שלא יקבל הדם בכלי.

ועולת העוף כשהיא רבה במזרח. מ"ט רבי יוחנן אמר מפני שקרובה מבית הדשן.

בפשטות בחרו במקום הזה מפני שיותר קל לזרוק לשם את המוראה והנוצה, אבל הראב"ד [בקינין שם, הובא כאן בשיטמ"ק] כתב דהוא דין תורה, עיי"ש.

אמר רבי יוחנן בא וראה כמה גדול כחן של כהנים וכו'.

במדרש רבה איכה [פתיחתא פסקה כ"ג] איתא, והתעותו אנשי החיל אלו הכהנים. א"ר אבא בר כהנא עשרים ושנים אלף לויים הניף אהרן ביום אחד שנאמר (במדבר ח') וינף אהרן אותם תנופה לפני ה'. א"ר חנינא המוראה הזו דבר קל הוא והיה הכהן זורקה על הכבש שלשים ושתים אמה לאחוריו ידיו. ע"כ. משמע שהיה זורקה לאחוריו, כשגבו מופנה לבית הדשן.

והנה לשיטת רש"י ה מדובר במשנה שהכהן עולה לראש המזבח ושם עושה עבודותיו, ומהלך באמה של מקום הילוך הכהנים, מפני שלצד המערבי לא היה כבש לסובב ולא היה יכול לעלות בו איליו. ודעת התוספות שהיה כבש לסובב גם בצד המערבי, ושם היה הכהן עושה עבודות הנ"ל. אמנם הקשו התוספות בעצמם על סברא זו, דלא הוזכרו לעיל צורת המזבח כבשים אחרים חוץ מהכבש לראש המזבח, ואחד ליסוד ואחד לסובב, ולא הוזכר עוד כבש לסובב בצד מערב, וזו קושיא גדולה,

ובשיטה מקובצת כתבו ליישב. והריטב"א במסכת סוכה [מ"ה ע"א] הביא שיטה שמהכבש היו אף כבשים קטנים כלפי הקרנות, עיי"ש.

אמר רבי יוחנן נסכים שמא יתעשנו.

ויתעשנו ומה בכך, דהיכן מצאנו פסול יין מעושן למזבח, ומהגמרא כאן משמע שהוא דבר פשוט, וצריך להבין מה פסולו. ובאמת בפשטות אין כאן פסול, ואפשר לנסכם, רק אין זה מהודר לנסך יין כזה, ולכן נזהרים שלא להקיף את המזבח ליד המערכה כנ"ל. אמנם הרמב"ם בפירוש המשניות כתב וז"ל [משנה ג']. כבר ביארתי לך בפרק חמישי כי בשעה שעולה הכהן למזבח ופונה על ימין הוא מוצא קרן דרומית מזרחית וסובב על המזבח כולו ואז יגיע לקרן דרומית מערבית כמו שיתבאר לך מאותה הצורה, אבל העולה לניסוך המים או היין או עולת העוף כשנצטרך לכך אף על פי שאמרנו שאלו הג' צריך שיהיו בקרן דרומית מערבית אין מטריחין אותן לפנות על ימין ולסבב המזבח כולו, אלא מוליך אותו לאותו הקרן ומקריב שם ונרתע לאחוריו, וטעם זה כי בשעה שהוא סובב המזבח והמים והיין בידו אפשר שיתעשנו בעשן המזבח בשעת סובבו ויפסיד ריחו ואנו צריכין תמימים יהיו לכם ונסכיהם כמו שיתבאר במנחות, וג"כ עולת העוף נחוש שתמות מן העשן. ע"כ. הרי הוא שחסר הוא בתמימות, דהיינו שיש בו דין מום, וצ"ע. ומכל מקום לא נתבאר מה שיעור העישון בזה, דהרי יש עצה לכסות הנסכים בכלי ולא יתעשנו, אלא משמע שעישון כל שהוא פוסל, וצריך לנו רב בזה, דלכאורה אם אין ניכר בריחו שהוא מעושן לא הוי פסול, וזה גם בכיסוי כלי יהיה, וצ"ע.

ובעצם דברי הרמב"ם צריך גם כן ביאור, דכתב דאין מטריחים אותו לפנות על ימין וכו', והרי כאן הוא אינו משום מניעת הטירחא אלא מחמת שאין לעשות כן מהסיבות המבוארות, ופתח בכך וסיים בחבית, וצ"ע. ועיין בסמוך.

דף ס"ד ע"ב

הקפה ברגל. אמר רבא דיקא נמי, דקתני נותנין לו יין לנסך, ולא קתני אומר לו נסך, ש"מ.

כלומר שהיה מקיף בלא יין ומים בידו ונותנים לו אותם רק אחר כך, ולפי זה קשה מתי לא היו מקיפים אלא פונים מיד למערב, וביותר קשה שהרמב"ם כרך את שני הדברים כמעט בנשימה אחת וז"ל [מעשה הקרבנות פרק ז' הלכה י"א], כל העולין למזבח עולין דרך ימין ומקיפין ויורדין דרך שמאל, חוץ מן העולה לאחד משלשה דברים אלו שלמעלה בקרן זו שהן עולין ונפנין על השמאל לקרן ועושין מלאכתן וחוזרין לעקב, ומפני מה נפנין לשמאל כדי שיפגעו בקרן מערבית דרומית תחלה, שאם נפנין על ימין ומקיפין את כל המזבח עד שיגיעו לקרן דרומית

מערבית שמא יתעשן המים והיין או שמא ימות העוף בעשן המזבח.

[הלכה י"ב] לפיכך המנסך מים או יין כשהוא מקיף את המזבח לא יהיה בידו כלום, ומתחיל ומקיף מקרן דרומית מזרחית למזרחית צפונית לצפונית מערבית למערבית דרומית ולא יהיה בידו כלום, וכשמגיע למערבית דרומית נותנין המים או היין בידו ומנסך, ואם לא הקיף עולה ופונה על שמאלו ועושה מלאכתו ויורד. ע"כ. ובאמת המשנה למלך [בתמידין ומוספין פ"ו ה"א] כתב דתלוי ברצונו, דאם רוצה להקיף לא יקח בידו כלום, ואם אינו רוצה להקיף יכול לעלות והנסכים בידו, ולפי זה מה שהנסכים בידו מתיר לו לקצר את דרכו כנ"ל, ומובן לשון הרמב"ם הנ"ל בפירוש המשניות שאין מטריחים אותו, או לנוסחא אחרת אין מחייבים אותו, דאפשר לומר דהיינו דלא מחייבים אותו או מטריחים אותו לעלות בלא הנסכים ולהקיף הכל, אלא יכול לעלות כשהנסכים בידו ולפנות שמאלה.

ויש מהראשונים שכתבו לחלק דמה שאמרו שמקיף בלא כלום היינו דוקא בכהן גדול, אם כדי להראות חשיבותו או שאר טעמים שנבאר אי"ה במסכת תמיד, אבל כהן הדיוט אינו יכול להקיף בלא כלום, ויש סברא בזה, דאין זה כבוד המזבח שיסתובב עליו אדם בלא עבודה בידו כמטייל בתוך שלו, מה שאין כן כהן גדול דאדרבה יש עניין להראות שהוא בן בית כמבואר במשניות ביזמא, ואתי הכל שפיר. אמנם ברמב"ם אי אפשר לומר כן, דסתם ולא פירש שהוא בכהן גדול, משמע שהוא בכל הכהנים. אמנם גם לתירוץ הראשון קשה, דברמב"ם כתב לפיכך, משמע שהוא נתינת טעם, ולא כתב אם רוצה, וצ"ע.

קרבנות עוף

חטאת העוף כיצד היה נעשית וכו' עולת העוף כיצד נעשית וכו'.

בתורה מצאנו שני סוגי קרבנות עוף, עולת העוף וחטאת העוף. חטאת העוף באה בדרך כלל בקרבן עני, כגון בקרבן עולה ויורד, או במצורע עני. אולם מצאנו חטאת עוף גם בעשיר, בנזיר טמא שמביא חטאת העוף, וכן ביולדת שמביאה תמיד חטאת העוף אף אם היא עשירה, ורק כשהיא עניה מביאה היא חטאת ועולה. חטאת העוף אינה באה נדבה, כדין כל חטאת.

עולת העוף באה נדבה, ולמעשה לא מצאנו שיהיה חיוב להביא עולת העוף, מלבד בקרבנות עני, כגון יולדת שאין ידה משגת מביאה היא במקום כבש לעולה וחטאת

העוף, קן, אחד לעולה ואחד לחטאת, ובקרבן עולה ויורד. כמו כן נזיר טמא מביא עולת העוף יחד עם חטאת העוף.

שני הבדלים מרכזיים מצאנו בין שני קרבנות אלו, חטאת העוף קריבה למטה מחוט הסיקרא ועולת העוף למעלה. כל שינוי בזה פוסל את הקרבן.

צורת מליקת שניהם שונה, דבחטאת העוף נאמר ולא יבדיל, ואילו בעולת העוף מבדיל, ולקמן יתבאר מה היא ההבדלה המדוברת. וכמו כן מיקום המליקה אינו שוה, דכבר התבאר לעיל שחטאת העוף נמלקת בכל מקום, אבל עולת העוף נמלקת דוקא בראש המזבח, דהיינו מחציו ומעלה. ואם לא מלק שם נחלקו הראשונים אם פסול. דדעת הרא"ש [בפירושו על קינים] ותוספות [לקמן ע"ב ד"ה הבדיל] ועוד ראשנים דפסול, ודעת התוספות יום טוב דלרמב"ם אינו פסול.

גם צורת נתינת הדם שונה, דעולת העוף עבודתה אך ורק במיצוי, וחטאת העוף עבודתה בהואה, שאוחז את גוף העוף ומזה על המזבח, ואת שאר הדם הנשאר ממצה על המזבח, ונחלקו אמוראים במסכת מעילה אם מיצוי זה מעכב או לא.

לענין אכילה גם כן שונים הם זה מזה, דעולה, ככל עולה, עולה כליל על המזבח, ואילו החטאת נאכלת כולה לכהנים ואין למזבח אלא דמה.

בעולת העוף משליך את המוראה והנוצה אל בית הדשן, ולא מצאנו מה דינם בחטאת העוף, ולכאורה הוא דין רק בעולת העוף, וכהן יכול לאכלם, וכן דעת רוב המפרשים, אמנם דעת הרמב"ם אינו כן, דכתב [הלכות מעילה פרק ב' הלכה ו'], וכן חטאת העוף מועלין בה משהוקדשו עד שיזה דמה, הוזה דמה אין בה מעילה, אבל אסור ליהנות במוראתה ונוצתה והנהנה בהן אחר הזייה לא מעל. ע"כ.

ובגמרא אמרו כיצד נעשית חטאת העוף, וז"ל הגמרא, אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב כיצד מולקין חטאת העוף, אוחז גפיו בשתי אצבעות ושתי רגלים בשתי אצבעות, ומותח צוארה על רוחב גודלו ומולקה. במתניתא תנא: ציפרא מלבר, אוחז גפיו בשתי אצבעות ושני רגלים בשתי אצבעות, ומותח צוארו על רוחב שתי אצבעותיו ומולק. וברמב"ם [מעשה הקרבנות פרק ז' ה"ח], כיצד אוחז חטאת העוף בשעת מליקה, אוחז שתי רגליה בין שתי אצבעותיו ושתי אגפיה בין שתי אצבעותיו, ומותח צוארה אל רוחב שתי אצבעותיו ומולק, וזו מעבודות קשות שבמקדש, ואם שינה ואחז בכל מקום כשירה. ע"כ.

ולכאורה אין מקום לחלק בין חטאת העוף לעולת העוף לענין צורת המליקה, אף שבודאי צורת האחיזה הנ"ל היא הלכה למשה מסיני, ואם כן אפשר לומר שזו ההלכה שאוחזים כן רק בחטאת ולא בעולה. אמנם מלשון

הגמרא משמע שהוא דוקא בחטאת העוף, דמה לו לרב להזכיר כיצד מולקין חטאת העוף, היה צריך לומר כיצד מולקים קרבן עוף. והרמב"ם כתב דבר זה רק בהלכות חטאת העוף ולא בהלכות עולת העוף שקדמו לו. וצ"ע.

וזו עבודה קשה שבמקדש. זו היא ותו לא והאיכא קמיצה וחפינה אלא אימא זו עבודה קשה מעבודות קשות שבמקדש.

ולכאורה יש לשאול בכל מקומות אלו בתלמוד שמנה עבודות אלו או אחרות שהן עבודות קשות, מה בא ללמדנו, וביותר קשה מהרמב"ם שכתב [מעשה הקרבנות פרק ז' ה"ו], כיצד אוהז חטאת העוף בשעת מליקה, אוהז שתי רגליה בין שתי אצבעותיו ושתי אצבעותיו, ומותח צוארה אל רוחב שתי אצבעותיו ומולק, וזו מעבודות קשות שבמקדש וכו', דהרמב"ם כותב כאן הלכות, ומה לו להזכיר אם היה זה קשה יותר או פחות, ובכלל בכל דבר כזה יש להקשות דכל קושי הוא לפי האדם, דיש שיעשה מליקה בקלות ויש אשר אפילו שחיטה וקבלת הדם תהיה קשה לו, ודבר זה נראה כשיחת נשים בעלמא מה יותר קשה וכו', וצ"ע.

ומבדיל.

ובחטאת אינו מבדיל. ומה היא הבדלה זו, הרמב"ם [מעשה הקרבנות פרק ז' ה"ו] כתב, חטאת העוף כיצד היתה נעשית, מולק אותה בקרן דרומית מערבית כמו שביארנו ויורד בצפורנו עד שיחתוך הסימנין או רוב אחד מהן ואינו מבדיל הראש מן הגוף, ואם הבדיל פסל ולוקה שנאמר ומלק את ראשו ממול ערפו ולא יבדיל וכו'. ע"כ. דהיינו דהבדלה היא הפרדת הראש מהגוף, אבל חתיכת שני סימנים לא מקרי הבדלה. אמנם בהלכות עולת העוף ששם יש מצוה להבדיל כתב הרמב"ם [פרק ו' הלכה כ"ג] כיצד מולקין, קוצץ ויורד בצפורן ממול עורף, אם רצה להוליך ולהביא מוליד ומביא, ואם רצה להיות דורס ויורד בצפורן דורס, ואם נעקרו הסימנים אינו חושש, וחותר שדרה ומפרקת בלא רוב בשר, שאם חתך רוב בשר הרי זו כמתה קודם שיגיע לסימנין, וצריך לחתוך שני הסימנים בעולה כשהוא יורד וכו'. ע"כ. הרי שלא הזכיר הפרדת הראש, רק חיתוך שני הסימנים, משמע דלהבדלה די בשני סימנים. ובאחרונים יגעו לבאר הסתירה לכאורה בדברי הרמב"ם, עיי"ש.

וספגו במלח וזרקו על גבי האשים.

ובתוספתא [מנחות פרק ו' ה"א] אלו שהן טעונין מלח אברי עולה ואימורי קדשי קדשים ואימורי קדשים קלים וקומץ ולבונה ומנחת כהנים ומנחת כהן משיח ועולת העוף אבל הדם והיין והעצים והקטורת אין טעונין מלח:

[ב] בשלשה מקומות היתה מלח ניתנה בלשכת מלח ועל גבי כבש ובראשו של מזבח קרן דרומית מערבית.

המלח שבלשכת המלח היו מולחין בה את האברין. שבראשו של מזבח קרן דרומית מערבית היו מולחין פסולי קדשי קדשים ואימורי קדשים קלים הקומץ והלבונה ומנחת כהנים ומנחת כהן משיח ועולת העוף וכו'. כיצד מולחין, היה נותנין על גבי המלח חוזר והופכן. ע"כ. וכאן לשון סופגו משמע שאינו נותן את המלח על האבר, אלא מדביק את האבר על המלח, וכן הוא לשון קרש"י שפירש שמקנחו במלח. אמנם הרמב"ם השווה מידותיו וכתב ופירוש סופגו במלח שישטח עליו המלח בידו כמי שמספג דבר בידו. וספוג שם צמרירית הים שמנגבין בה. ע"כ. והוא כמו בשאר דברים. אמנם בתוספתא כאן [קרבנות פ"ז ה"ג] איתא, מלח ולא ספג ולא מלח כשרה. ע"כ. משמע שהם שני דברים, וחוזן מן המליחה בעינן גם ספוג, וכאן הזכיר ספוג שהוא חוץ מהמליחה הרגילה, וצ"ע.

דף ס"ה ע"א

את מוראתו בנוצתה זו זפק; יכול יקדיר בסכין ויטלנו ת"ל בנוצתה, נוטל את הנוצה עמה. אבא יוסי בן הנן אומר נוטלה ונוטל קורקבנה עמה. דבי רבי ישמעאל תנא בנוצתה בנוצה שלה קודרה בסכין כמין ארובה.

לדעת רש"י בזה נחלקו, דלתנא קמא נוטל את העור והנוצה שעל הזפק ולדעת אבא יוסי נוטל רק את הקורקבן ולא את הנוצה, ולדעת הרמב"ן לכולי עלמא נוטל את הנוצה, ולאבא יוסי נוטל גם את הקורקבן שגם הוא בכלל מוראה.

ובדעת תנא דבי רבי ישמעאל כתב הראב"ד בפירושו על תורת כהנים, דלתנא קמא שלא הזכיר צורת החיתוך שהיא כארובה לא צריך לצמצם ממש ליטול רק את הנוצה שעל הזפק, ולדעת רבי ישמעאל צריך לחתוך דוקא בצורת ארובה שאז מצמצם במקום הנוצה שיהיה רק מה שעל הזפק.

דף ס"ה ע"ב

א"ר אלעזר בר"ש שמעתי שמבדילין בחטאת העוף.

ומה היא הבדלה זו, לדעת רש"י הנידון הוא בהבדלה במליקה, ודעת רבי ירמיה בסוף הפרק הוא שרבי אלעזר ברבי שמעון סובר שמה שאמרה התורה לא יבדיל היינו שאין צריך להבדיל, אבל אין איסור, דלא כחכמים, ולדעת שאר האמוראים בביאור דברי רבי אלעזר ברבי שמעון גם רבי אלעזר ברבי שמעון מודה שאסור להבדיל, אבל אין זה איסור בפני עצמו, רק שלא יעשה מעשה עולה בחטאת, ואם מצד אחר נראה שאינו מעשה עולה, הרי הוא כשר, ורבי אלעזר ברבי שמעון חולק על חכמים מטעמים צדדיים, ולא על עצם ההבדלה, דלרבי אלעזר

ברבי שמעון יש אופנים שעל ידיהם יהיה מעשה חטאת ולא מעשה עולה.

ודעת התוספות שאכן לרבי ירמיה אין לרבי אלעזר ברבי שמעון איסור להבדיל, אבל שאר האמוראים חולקים עליו מן הקצה אל הקצה, דלדעתם אף לרבי אלעזר ברבי שמעון אם הבדיל במליקה הרי הוא פסול, אלא מדובר במלק סימן אחד והיזה, שאז לשיטת אמוראים אלו אין יותר חשש של עשיית מעשה עולה בחטאת כשממשיך באופן זה או אחר, כל אחד לסברתו כמבואר בגמרא. וגם לשיטה זו לאמוראים אלו אין זו מחלוקת עקרונית בין רבי אלעזר ברבי שמעון לחכמים, אלא מטעמים צדדיים ולא בדיני הבדלה עצמה.

דף ס"ז ע"א

פרק שביעי

חטאת העוף שעשאה למטה כמעשה חטאת לשם חטאת כשירה; כמעשה חטאת לשם עולה, כמעשה עולה לשם חטאת, כמעשה עולה לשם עולה פסולה.

כבר נתבאר לעיל דשינוי מקום הזאת דם החטאת או מיצוי דם העולה פסול, ולמעשה כל מסכת קינים סובבת סביב ענין זה, תערובות חטאות ועולות וכיצד דין הקרבתם לכתחילה, כיון שמקום שכשר לזה פסול לזה, ומה הדין בדיעבד, כמה כשרים וכמה פסולים וכו'. וכאן במשניות התבאר כי לא רק שינוי המקום פסול אלא גם שינוי במיצוי או במליקה לשיטת חכמים החולקים על רבי אלעזר ברבי שמעון לענין הבדלה במליקת חטאת העוף.

ומבואר במשנה הבאה דאף שנעשה בכל אלו מעשה פסול, מכל מקום כולן אין מטמאין בבית הבליעה, דהיינו דאין להם דין נבלת העוף הואיל ונעשתה בהם מליקה, ומליקה בקדשים כשחיטה בחולין לענין זה, אך מכל מקום מועלים בהן, ואף בחטאת, הואיל ונפסלו ואין בהן שעת היתר לכהנים לא יצאו מידי מעילה שבהן. חוץ מחטאת העוף שעשאה למטה כמעשה חטאת לשם חטאת, דהיינו כמצותה, דכשירה היא ויש לה שעת היתר לכהנים ושוב אין בה מעילה אפילו לזר.

ונחלקו בעולת העוף שעשאה למטה כמעשה חטאת לשם חטאת, ר"א אומר מועלים בה, רבי יהושע אומר אין מועלים בה. ומבואר בסוגיא [ס"ז ע"א] אמר רב אדא בר אבהו, אומר היה רבי יהושע עולת העוף שעשאה למטה כמעשה חטאת לשם חטאת, כיון שמלק בה סימן אחד נמשכת ונעשית חטאת העוף. ע"כ. וההוה אמינא בגמרא היתה שנעשתה חטאת העוף לכל דבר, דהיינו דאם אשה זו חייבת חטאת העוף והביאה עולת עוף ועשאה הכהן למטה כנ"ל, הרי נהיתה זו חטאת העוף,

ותצא יחדי חובתה בחטאת ואף תאכל לכהנים וצריכה הזאה וכו', אמנם מסקנת הגמרא [ס"ה ע"א] אימר דא"ר יהושע לאפוקה מידי מעילה, למיסק ליה לחובה מי אמר. דהיינו דרק לענין מעילה אמר רבי יהושע כנ"ל, ובפשטות היינו דהקרבת פסול, ובתוספות [ד"ה אימר] תמהו דלכאורה כיצד ניתן לחלק בין הכשר למעילה, וכתבו בזה דשני דרכים, דבאמת הקרבן פסול, לכל דבר, דאינו נאכל וכו', ורק לענין מעילה אמרין דיצא מידי מעילה, והביאו כמה דברים דבעצמם פסולים הם ומכל מקום יצאו מידי מעילה. ובדרך שניה כתבו דאפשר שהוא פסול רק מדרבנן. אמנם לסברא דפסול מדאורייתא, דזו הסברא הפשוטה, לא נתבאר טעם הפסול, וצ"ע.

שיטת רש"י בביאור המשנה במסכת קינים

והנה הגמרא רצתה להוכיח דסתם קינים רבי יהושע, ומכח זה זכינו למרגניתא טבא דלית לה טימא, פירוש רש"י על משנה האחרונה במסכת קינים, דהמפרשים כולם נבוכו מאוד לבאר משנה זו, וכמו שנבאר רק פירוש רש"י מתאים ללשון המשנה, מה שאין כן לכולהו אית להו פירכא.

וכיון שמסכת קינים נלמדת בסדר דף היומי אין כאן מקום להאריך בביאור סוגיות אלו כאן, ואם יגזור החותך חיים לכל חי חיים ושלוש נבאר את המשניות במקומם בזמנם, אך מכל מקום היות ומקום פירוש רש"י הוא כאן, צריך לבאר כמה יסודות בדבריו.

והמבואר בדברי רש"י שאף שיש הלכה שאין מביאין תור כנגד בן יונה ולא בן יונה כנגד תור, ומבואר שם במשנה בקינים שהפירוש הוא דאשה המביאה קן לחובתה אינה יכולה להביאם משני מינים, אלא או שניהם תורים או שניהם בני יונה, ואם עברה והביאה משני מינים, נחלקו בן עזאי וחכמים מי קובע, דלדעת חכמים הכל נגרר אחר החטאת, ואם היתה תור צריכה גם העולה להיות תור, ולא יצא בבן יונה, ולפי בן עזאי מה שקרב ראשון קובע את זוגו. ודעת רש"י שדין זה שייך גם בנדבה, דאם אשה קבלה עליה קן לעולה, דהיינו שתי צפורים, צריכים הם להיות מאותו מין, ואם אחד הלך לאיבוד או נפסל, אינה יכולה להביא במקומו ממין אחר, ומה שפירשה המשנה שם את הכל רק בחובה, היינו משום מחלוקת התנאים מה קובע, אבל באמת דין זה שייך אף בנדבה.

והנה ברישא של משנה זו לא מבואר שהכהן לא ידע מה עשה, רק בסיפא, וברישא ידוע שהקריב שתים למטה ושתים למעלה במקום שלש למעלה ואחת למטה, כי חשב שהם שני קיני חובה, ולפי זה פשוט שהתחיל להקריב למטה, כדין קן שמקריב את אשר לחטאת ראשונה, ולכן החטאת לעולם כשירה, וכל הדיון הוא כמו עולות צריכה להביא כדי להשלים את מה שנפסל, וכך

באמת מסביר רש"י שכל המשנה עוסקת רק בעולות, ומוכח כך להדיא ממה שבמשנה לא מזכירים חטאת עד הסיפא שאז יש לנו ספק שמא נפסלה גם החטאת.

והנה צריך לדעת, שלענין הלכה כל הפירושים בכל קינים הם אמת, כי במקרה כזה שמפרש אותו מפרש ודאי ההלכה כמו שהוא כותב, כי אין בזה הלכות והכל הוא רק ענין של הגיון וחשבון, ובאמת אין בכל קינים איזה ענין של הלכה למשה מסיני ודרשות לענין החשבונות, ומה שייסדו מסכת שלימה על כל מיני מקרים שמרובם לא למדנו שום כללים להלכה, הוא לסיבה הנודעת להם לפי ענין המסכת כמו שניתנה מסיני, ולפי זה יש חשיבות יתירה לדעת להבין את המשנה כמו שניתנה, ואף שהדין אמת לפי הפירוש הזה או האחר, מכל מקום זה לא

הפשט במשנה.

והנה במשנה זו נבוכו המפרשים להבין ענין השלשה והארבעה והחמישה וששה, ולשיטתם המשנה היא ממש סתרי תורה, ורובם הסבירו שיש כאן גם חטאת, אף שהמשנה לא מזכירה זאת אף ברמז, ורובם הסבירו שהכהן הקריב קודם למעלה, נגד ההלכה, וחלקם ביארו שהכהן הקריב שני תורים למעלה ושני בני יחונה למטה, אף שאי אפשר להביא קן משני מינים, אם כן במה טעה הכהן, ועוד תמיהות גדולות ועצומות, אשר מכל אלו יצא רבן של ישראל ביד רמה בביאור נפלא שמבאר כל מילה במשנה, ועוד חזון למועד בביאור מסכת קינים עצמה בבא העת בעז"ה.

ענייני טומאת בית הבליעה יתבארו אי"ה בשבוע הבא.